

22.11.2022

Kommentarer från Ålands fredsinstitut till regeringens utkast till proposition om godkännande av nordatlantiska fördraget och avtalet om status för Nordatlantiska fördragsorganisationen, nationella representanter och organisationens internationella personal.

Vi är tacksamma för möjligheten att ge kommentarer till utkastet. Kommentarererna rör följande huvudsakliga aspekter: a. propositionsutkastets betydelse för Åland och Ålands ställning i godkännandet av fördraget; b. fördragets och avtalets konsekvenser för Finland; c. centrala begrepp och viktiga antaganden i utkastet till proposition; och slutligen, d. demokrati- och fredsfrämjande potential i det aktuella läget.

Den korta tidsfristen gör det omöjligt att i detalj kunna analysera samtliga aspekter och detaljskrivningar i utkastet. Vi tvingas härmed skicka endast en sammanfattning av de mest centrala synpunkterna.

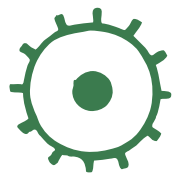
a. Propositionsutkastets betydelse för Åland och Ålands ställning i godkännandet av fördraget

I avsnitt 1.5.1 (sidnumrering saknas, tyvärr, i utkastet) redogörs för Ålands deltagande i processen inför Nato-anslutningen. Här framgår att Ålands landskapsregering var representerad i Finlands delegation till anslutningsförhandlingarna i juli 2022 under ledning av utrikesminister Haavisto. I slutet av samma avsnitt beskrivs hörandet av Ålands landskapsregering och den cirkulärnot som Utrikesministeriet har skickat till staterna som förbinds av traktaträttsliga förpliktelser om Ålands demilitarisering och neutralisering. Finlands Utrikesminister Pekka Haavisto har även skrivit brev till Ålands lantråd Veronica Thörnroos efter förhandlingarna i Bryssel, där han bl.a. konstaterar att inga invändningar framfördes under förhandlingarna med anledning av Ålands folkrättsliga ställning. Där liksom i information som delgivits offentligt (bl.a. Tidningen Åland 06.07.2022) framgår att under Nato-förhandlingarna redogjorde utrikesminister Haavisto muntligt för Ålands internationella status. Därav framkom att inga invändningar har gjorts av Nato-ambassadörerna eller av andra Nato-företrädare. Utrikesministerns anförande och ambassadörernas underskrifter finns arkiverade i Natos arkiv, men är intressant och beklagligt nog inte offentliga.

Det är nödvändigt att denna bakgrund ingår i propositionen då den beskriver den multilaterala hanteringen av Ålands ställning inklusive gentemot Nato och dess medlemsstater och inte enbart i relation till stater som är parter i de olika avtalen specifikt om Åland.

I avsnittet om Artikel 8 i Natofördraget (avsnitt 9.1 i utkastet) sägs följande om Åland:

”Vid anslutningssamtalen bekräftade Finland att Finland i enlighet med artikel 8 har förbundit sig att iakttä de internationella överenskommelser som är bindande för landet, däribland fredsfördragen i Moskva och Paris, överenskommelsen mellan Republiken Finland och Ryska federationen om grunderna för relationerna mellan länderna samt överenskommelserna om Ålands folkrättsliga ställning, det vill säga konventionen angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering och fördraget mellan Finland och de Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund angående Ålandsöarna. Åland är en del av Finlands suveräna territorium, och enligt bestämmelserna i överenskommelserna ska Finland försvara Ålands neutralitet [sic!]. Ingen av dessa

överenskommelser hindrar Finland att ansluta sig till försvarsalliansen, och de strider inte heller mot nordatlantiska fördraget eller skyldigheterna enligt artikel 5 i fördraget.”

I relation till båda dessa avsnitt är det nödvändigt att även nämna den långa rad av folkrättsliga avtal och bekräftelser rörande Ålands status som demilitariserat och neutraliserat område (däribland 1856 års avtal, 1947 års fredsavtal, 1992 års överenskommelse med Ryska federationen, Ålandsprotokollet i samband med EU-anslutningen) samt att explicit lägga till en hänvisning till Ålands sedvanerättsligt grundade folkrättsliga ställning. Denna sedvanerättsliga ställning har brett stöd bland folkrättsjurister (däribland Holger Rotkirch 1986, Allan Rosas 1990 & 1997, Lauri Hannikainen 1994 och 2004, Ulf Linderfalk 2011, Sia Spiliopoulou Åkermark, Saila Heinikoski & Pirjo Kleemola Juntunen 2018, Marie Jacobsson 2022 m.fl.). I en globaliserad tid med stor mobilitet på land, till havs och i luften är det möjligt att helt andra stater än de vi är vana vid kan röra sig i Norden, Östersjön, och i närområdet än de vi är vana vid. Här är Ålands sedvanerättsliga ställning som även fungerar som en grund för den havsrättsliga regleringen av Ålands hav och i likhet med de danska sunden en tillgång som bidrar till stabilitet och säkerhet både för Finland, för Sverige och i framtiden potentiellt även för Nato.

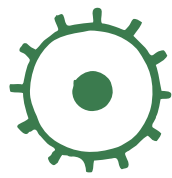
I rp 193/2022 rd som är en proposition som löper parallellt med det nu aktuella utkastet (se nedan) sägs i avsnitt 4.2.6: ”Demilitarisering och neutralisering har också en regional europeisk sedvanerättslig status”. Denna skrivning bör införas även i den kommande propositionen.

Utkastet till proposition menar i avsnitt 13 följande: ”Finlands anslutning till nordatlantiska fördraget påverkar inte Ålands ställning, som grundar sig på internationella överenskommelser”. Utöver det faktum att det här borde stå ”som grundar sig på internationell rätt” (se ovan) är det fortsatt så att Nato-anslutningens påverkan på Åland aldrig har analyserats av Finland, trots att detta påpekades bl.a. i Utrikesministeriets utredning ”Finland’s possible Nato membership – an assessment” (2016). I utredningen konstaterar utredarna Mats Bergquist, François Heisbourg, René Nyberg och Teija Tiilikainen följande (s. 4):

“The report does not cover the consequences of possible NATO membership of Finland for the Åland Islands, which are an autonomous part of Finland. The relationship between the international agreements that cover the *sui generis* status of these islands and the undertakings implied in membership need to be examined further. This was not possible within the time allotted to us.”

Utredarna i 2016 års utredning pekar ut fyra områden av betydelse för Finlands eventuella anslutning till Nato: integrerad kommandostruktur; infrastruktur, kärnvapen, inter-operabilitet, dvs standardisering och anpassning av Finlands system i relation till Nato-standard och procedurer (ss 37-45). På ett liknande, men inte identiskt, sätt talar det förevarande utkastet om ”Natos förmåga att genomföra det kollektiva försvaret grundar sig på en integrerad militär kommandostruktur, en gemensam försvarsplaneringsprocess, operativa planer och gemensamma övningar” (utkast till proposition avsnitt 1.2). Det bör stå klart i propositionen och för alla inblandade parter att Åland står utanför samtliga dessa och andra liknande militära aktiviteter utifrån sin folkrättsliga status.

Erfarenhet visar att militära aktörer både i Finland och andra västliga makter ibland brister i hänsyn för Ålands folkrättsliga status i sina planeringar, aktiviteter och övningar (jfr Nordic Peace övningen 2003, LOVISA 2004, och incidenter som diskuteras i den vetenskapliga

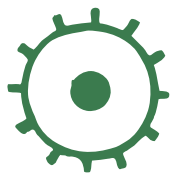
artikeln *Life on the Border: Dealing with Territorial Violations of the Demilitarised and Neutralised Zone of the Åland Islands* av Sia Spiliopoulou Åkermark, Tatu Hyttinen och Pirjo Kleemola-Juntunen i *Nordic Journal of International Law* 2019, Vol. 88 (2) 1-45
doi: <https://doi.org/10.1163/15718107-08802003> Artikeln visar att det inte finns invändningar emot Ålands status som demilitariserat område, men att det emellanåt saknas kunskap, medvetenhet, rutiner och strukturer som säkrar att den också respekteras i praktiken. Det blir fortsatt Finlands folkrättsliga ansvar att i fredstid säkra respekten för Åland status både som självstyrt och demilitariserat område.

Frågor om allmän ordning och säkerhet är frågor där Åland har betydande behörighet, bl.a. genom en polislag (2000:26) och en räddningslag (2006:106). Utkastet förklarar i avsnitt 2.6 att "Nato ställer upp gemensamma mål för medlemsstaterna, följer upp hur de uppnås och stödjer medlemsstaterna i uppnåendet av målen". Civil beredskap på Åland får inte kontrolleras av eller bero på militära strukturer eller resurser. Här hade vi velat se en närmare utredning rörande konsekvenserna bl.a. i anslutning till avsnitt 4.3.8 om gränsbevakningens speciella roll och ställning vad gäller Åland. Detta behov förstärks av skrivningarna i Natos strategiska koncept 2022. Enligt Natos nya strategiska koncept kommer Nato att fördjupa sin samordning och verksamhet i frågor som rör icke-militära hot (se t.ex. punkt 26). Frågan vi ställer är: har Finland ett intresse av att icke-militära hot hanteras av militära strukturer och under ledning och överseende av en försvarsallians?

Eftersom påverkan av anslutningsfördraget och avtalet inte har utretts och eftersom utkastet inte heller innehåller formuleringar som säkrar Ålands status i relation till ovannämnda centrala aspekter i Natos nuvarande verksamhet (bl.a. kommandostruktur, infrastruktur, vapenplacering, mobilitet och inter-operabilitet) men även i relation till nya aspekter som betonas i Natos senaste strategiska koncept (2022), bl.a. ifråga om *civil beredskap och terrorismbekämpning*, är det felaktigt att dra slutsatsen att Ålands lagtings godkännande inte erfordras i enlighet med 59 § i självstyrelselagen för Åland.

EU-integrationen har inneburit en funktionellt driven expansion av EU:s behörighet. Det samma kan väl hända inom Nato. Det finns tecken på detta t.ex. i den senaste av Natos strategiska koncept. Vilka verktyg kommer finnas till hands i det fall Natos verksamhet direkt eller indirekt kommer påverka områden som enligt självstyrelselagen ligger inom Ålands behörighetsområde?

Den svenska översättningen av utkastet till proposition blev tillgängligt på kvällen den 10 november. Regeringens tidsfrist för kommentarer är den 23/11/2022. Detta innebär att det effektivt ges nio arbetsdagar för att läsa och fundera på kommentarer. Det finns knappast tid för en bredare diskussion av dessa viktiga frågor på Åland innan tidsfristen löper ut, något som kan betraktas som problematiskt ur en demokratisk synvinkel. Tidspresen kommenteras inte i utkastet, annat än att utrikesministeriet hänvisar muntligt till bristande resurser för översättningar inom statsrådet. Om republiken har brist på resurser för att upprätthålla grundlagens krav på likabehandling av de två nationella språken och ambitionen att låta alla medborgare att delta i det allmänna på lika grunder i så pass viktiga samhällsfrågor, kan man fråga sig om republiken anser sig ha råd att upprätthålla andra grundläggande principer som diskuteras här nedan. Även för de finskspråkiga medborgarna är tidsfristen oacceptabelt kort för en sådan komplex och omfattande fråga och utifrån grundlagens princip i 2 § 2 punkt om

statskicketets grunder: ”Till demokratin hör att den enskilde har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling”.

b. Fördragets och avtalets konsekvenser för Finland

Nato saknar parlamentarisk kontroll. Natofördraget har kallats för en ”traktat på hjul” (citerat av Juha Rainne, *Legal Implications of NATO Membership*, 2008, s. 54). De nationella parlamenten har ingen roll i framväxten eller uppföljningen av nya strategiska koncept där Natorådet fastställer långtgående nya tolkningar som bereds av Natos militära strukturer. Trots de långtgående och i flera avseenden ytterst oklara konsekvenserna av Nato-medlemskapet föreslås det inga nya verktyg i grundlagen eller nationell lagstiftning och praxis som kan säkra att riksdagen kan utöva den demokratiska kontrollen inte bara av enskilda våldsanvändningar eller ad hoc handlingar utan även av den övergripande styrningen av Finlands ställning och agerande inom den militära alliansen. Det kan här nämnas att Statsrådets försvarspolitiska redogörelser kommer till riksdagen med 3-5 års mellanrum. De är härmed otillräckliga, särskilt för detta ”brytningsskede” i Natos utveckling som beskrivs i avsnitt 7.2 i utkastet och som även blir tydligt i Natos strategiska koncept 2022. Vidare saknas det regler motsvarande grundlagens 97 §, 2 moment i fråga om Nato. Vi menar att propositionen inte kan gömma sig bakom Natofördragets bokstav, eftersom den är endast en liten del av de åtaganden som Finland gör när man blir medlem i Nato. Det är den totala omfattningen och effekten av medlemskapet som bör styra behovet av civil konstitutionell kontroll av militär aktivitet.

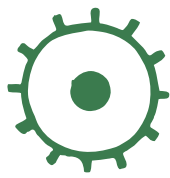
Parallellt med processen för ett Nato-medlemskap pågår bilaterala förhandlingar mellan Finland och USA om militärt samarbete. Utgående ifrån resultaten av liknande processer i bl.a. Norge kan den totala militära närvaron av främmande trupper på finsk mark komma att öka betydligt. Detta nämns inte alls i utkastet. Då Finland även kommer bli folkrättsligt ansvarigt för sina handlingar inom alliansen, är det viktigt att folket genom riksdagen kan följa besluten som ligger till grund för sådant statsansvar.

Fördragets och avtalets konsekvenser för Finland, inklusive Åland, framgår inte av utkastet. Tvärtom menar utkastet i slutet av avsnitt 7.2 att:

”Finlands medlemskap infaller i ett skede där de centrala faktorerna i Natos avskräckande effekt och försvar befinner sig i ett brytningsskede. Till exempel kommer den operativa planeringen och Natos truppstruktur att reformeras. Konsekvenserna bedöms som en del av granskningen av den nationella lagstiftningen. Dessutom kommer de ekonomiska konsekvenserna av ratificeringen av Natostandarderna för teknisk säkerhet att bedömas i samband med lagstiftningsarbetet. De ekonomiska konsekvenserna kommer att bedömas i samband med att planerna för de offentliga finanserna och budgetpropositionerna utarbetas. Det är inte möjligt att i detalj bedöma alla kostnadseffekter i detta skede.”

Med andra ord görs ingen samlad konsekvensanalys i fråga om utländsk trupp närvaro, ifråga om finländska trupper som ska vara till Natos förfogande och i beredskap, ifråga om vapenplaceringar, ifråga om annan Nato-närvaro och inte heller i fråga om de ekonomiska eller miljökonsekvenserna av allt detta. En sådan konsekvensanalys är väsentlig menar vi.

Effekterna på offentlig myndighetsutövning och Finlands suveränitet utreds inte på ett tillfredsställande sätt (se vidare även nedan under avsnittet om centrala begrepp och viktiga antaganden). Däremot menar utkastet att Finlands medlemskap i Nato ”förbättrar den nationella försvarsindustrins affärsmöjligheter”.

Utkastet gör ingen bedömning om hur utkastets förslag ska finansieras, varifrån pengarna ska tas och frågan skjuts in i framtiden. Många frågor växer fram utan att de hanteras i propositionsutkastet: anser regering och riksdag att en majoritet av det finska folket vill att statens inkomster ska komma i allt högra grad från försvarsindustrin? Kommer dessa inkomster innebära en vidare militariseringspiral där en allt större del av ekonomin investeras i militära utgifter och verksamheter, medan andra delar av det offentliga förblir underfinansierade? Vidare borde propositionen diskutera huruvida ett sådant synsätt bidrar till att upprätthålla Finlands sedan länge grundläggande utrikespolitiska principer om att hålla landet utanför krig, behålla en rörelsefrihet och upprätthålla rättsstaten och FN-stadgans principer. Man kan fråga sig: kommer dessa principer stå fast i kommande års utrikespolitiska redogörelser? Vidare kunde propositionen analysera Nato-medlemskapet och dess konsekvenser i relation till hållbarhetsmålen som Finland värderar högt i sin utrikespolitik.

Vi menar sammanfattningsvis att en sådan utredning som nu finns som utkast till proposition inte uppfyller statsrådets anvisningar om god lagberedning (bl.a. Justitieministeriets anvisningar 2008:3).

c. Centrala begrepp och viktiga antaganden i utkastet till proposition

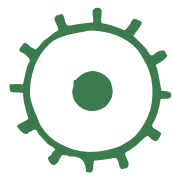
Här diskuterar vi begreppen *suveränitet* och *Natoterritorium*. Utkastet till proposition innehåller flera motsägelser i fråga om grundläggande begrepp och i fråga om viktiga antaganden. Å ena sidan menar utkastet att anslutningsfördraget och ett Natomedlemskap inte innebär en ”betydande överföring av behörighet till en internationell organisation” (avsnitt 15.2.3).

Å andra sidan menar utkastet att t.ex. effekten av Artikel 8 i Natofördraget är den att:

Bestämmelsen ska anses begränsa Finlands suveränitet, eftersom den inskränker Finlands möjligheter att behålla och i framtiden ingå internationella åtaganden som strider mot nordatlantiska fördraget (vår kursivering. Avsnitt 9.1).

Ingen utredning görs över vilka andra internationella avtal som påverkas eller kan komma att påverkas. Vilken effekt kommer det s.k. ”kriget mot terrorism” ha på Finlands rättsordning nu när terrorism blir en allt viktigare del av Natos verksamhet i och med det senaste av Natos strategiska koncept (2022)? Ett exempel från grannlandet Sverige är de s.k. egyptierutvisningarna, där Sverige redan före en Nato-anslutning, inte ansåg sig ha möjlighet att följa europeiska och globala människorättskonventioner utan avvisade två egyptiska medborgare med hjälp av amerikanska CIA. De utvisade utsattes senare för tortyr och långvariga fängslanden utan rättegång i Egypten. Sveriges fälldes därefter för människorättsbrott av FN (t.ex. UN Human Rights Committee, Communication No. 1416/2005). Det finns flera andra folkrättsliga regimer som kan komma att påverkas genom ett Nato-medlemskap. Tvingande folkrättsliga regler och FN-stadgan bör givetvis inte åsidosättas med hänvisning till Artikel 8 i Natofördraget. Ändå visar erfarenheterna som redovisas i flerfaldiga utredningar i bl.a. Storbritannien och USA att detta har varit fallet bl.a. i Abu Ghraib fångelset i Irak och på Guantanamo Bay.

Detta betyder att förslaget rör godkännande av en förpliktelse som gäller grundlagens 1-2 §§ (Finland är en suverän republik och statsmakten tillkommer folket, som företräds av

riksdagen) och Finlands suveränitet, vilket torde innebära att riksdagen ska fatta beslutet med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna, ty det blir det enda sättet att säkra att de internationella förpliktelser som Finland antar inte äventyrar konstitutionens demokratiska grunder i enlighet med sista punkten 94 § i grundlagen.

Vidare är en kombinerad effekt av förevarande utkast i kombination med RP 193/2022 rd som redan överlämnats till riksdagen för behandling och även i kombination med Natos senaste strategiska koncept att Finland i Nato förutsätts vara aktiv med betydande militära trupper i beredskap. Enligt Natos biträdande generalsekreterare Jörg See kommer det att röra sig om flera tusen soldater ”även långt borta”, samtidigt som Finland fortsätts även fortsättningsvis bära huvudansvaret för försvaret av det egna territoriet (Hbl 9.11.2022). En sådan diskussion saknas helt i utkastet och borde ingå.

Det står oklart i utkastet till proposition vilka territoriella gränser som numera gäller för en Nato-medlem. Visserligen finns artikel 6 som kommenteras i avsnitt 9.1 där det framgår att det här rör sig om praktiskt taget norra jordklotet:

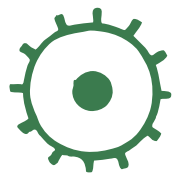
Vid tillämpning av artikel 5 ska ett väpnat angrepp mot en eller flera parter avse ett väpnat angrepp mot en parts territorium i Europa eller Nordamerika, mot Frankrikes departement i Algeriet, mot Turkiets territorium eller mot de öar i det nordatlantiska området norr om Kräftans vändkrets som omfattas av en parts jurisdiktion, mot en parts styrkor, fartyg eller luftfartyg som befinner sig inom eller ovanför dessa territorier, andra sådana områden i Europa där en parts ockupationstrupper var stationerade den dag då fördraget trädde i kraft, Medelhavet eller det nordatlantiska området norr om Kräftans vändkrets. Definitionen av vilka territorier som artikel 5 är tillämplig på ändrades genom artikel 2 i protokollet till nordatlantiska fördraget om Greklands och Turkiets anslutning, som undertecknades den 22 oktober 1951, vilket beaktas i fotnoten till artikel 6 i den konsoliderade versionen av fördraget. Eftersom protokollet om Greklands och Turkiets anslutning, till skillnad från de övriga anslutningsprotokollen, också innehåller en materiell bestämmelse (artikel 2), föreslås det för riksdagen att den godkänner det nordatlantiska fördraget sådant det lyder ändrat genom anslutningsprotokollen.

Vad som avses med ”andra sådana områden i Europa där en parts ockupationstrupper var stationerade den dag då fördraget trädde i kraft” står oklart. Likaså står det oklart hur områden idag ockuperade av Turkiet på Cypern eller Norra Syrien behandlas enligt fördraget. Finns det en risk att Finland kan komma att behöva assistera i upprätthållandet av ockupationer som strider mot FN-stadgan och folkrätten och som har tidigare fördömts? RP 193/2022 sträcker sig dessutom till områden som inte faller inom en stats territorium, dvs områden som av folkrätten ses som ”global commons”. Vilken legitimitet och rättslig grund har Nato att ensidigt tolka och hantera rätten i dessa globala gemensamma resurser? Kan Natos senaste koncept komma anses strida mot FN-stadgan? Vilket ansvar bär då Finland? Inom FN-systemet pågår viktiga processer för utvecklingen av regleringen och för hanteringen av dessa territorier (Se t.ex. “[Global governance and governance of the global commons in the global partnership for development beyond 2015, Thematic Think Piece](#)” av OHCHR, OHRLS, UNDESA, UNEP, UNFPA, 2013). Vilken kommer vara Finlands position i detta dilemma?

d. Demokrati- och fredsfrämjande potential i det aktuella läget

Det är hoppgivande att det i utkastet står att:

”Nato har förbundit sig till vapenkontroll, nedrustning och förhindrande av spridning av vapen. Finland understöder ett stegvist framskridande i kärnvapennedrustningen som främjar säkerheten i alla länder. Finlands mål är att kärnvapenstaterna gör konkreta åtaganden i kärnvapennedrustningen och tar steg mot att minska det hot som kärnvapen orsakar”.

Vi skulle gärna se att Finlands strategier och mål konkretiseras vidare i utkastet. President Niinistö var tydligare i samband med öppnandet av 242:a försvarskursen när han konstaterade att "Finland [har] inga som helst avsikter att placera kärnvapen på sitt territorium". Det är viktigt att denna linje speglas i propositionen som annars förblir otydlig i frågan (jfr avsnitt 4.3.9 som avser kärnladdningar). Begreppet *avskräckning* måste analyseras utifrån nu gällande förutsättningar, med beaktande av de globala asymmetrierna och de många olika typerna av kärnvapen. Svepande hänvisningar till avskräckning som utrikespolitisk eller militär doktrin fyller ingen konstruktiv funktion.

Såsom President Niinistö uttryckte det i samband med firandet den 20 oktober 2021 av hundra år sedan 1921-konvention om Ålands demilitarisering och neutralisering antogs, utgör Ålands folkrättsliga ställning ett viktigt bidrag till regional säkerhet och stabilitet. Strävan efter öppenhet, diplomati och förtroende är nödvändiga för att säkra global säkerhet, menade president Niinistö, som härmed sällar sig till alla dem som anser att Ålands internationella ställning med sin långvariga kombination av självstyrelse, demilitarisering, neutralisering och språk- och kulturskydd inom ramen för Finlands suveränitet utgör en tillgång för global säkerhet.

Inom Nato blir Ålands ställning ännu mer unik och speciell. Eftersom Nato förbinder sig i Natofördragets Artikel 1 att följa FN-stadgan och dess principer, utgår vi ifrån att Ålands folkrättsliga och konstitutionella ställning är en tillgång även för Nato som redan konfronteras med problem rörande minoriteter och gränsregioner på flera håll i världen. Inte minst i Irak där de allierade med USA och Storbritannien i spetsen använde sig av väpnat våld utan stöd i FN-stadgan och i FN:s säkerhetsråd. En syn på bygger på en regelbaserad rättsordning, inklusive om Åland, förutsätter givetvis att Natos strukturer och Natos medlemsländer i både sina politiska och militära grenar förstår uppbyggnaden och meningen med Ålands särställning. Det är Finlands ansvar att säkra att så blir fallet och vi från Ålands fredsinstitut vill gärna bidra vid behov.

Slutsats

Republiken Finland har sedan den grundades värnat om rättsstatsprincipen och demokratins ställning. Grundlagens regler och Ålands särställning är en del i denna erfarenhet. Vi menar att det nu finns möjlighet att skapa nya konstitutionella verktyg som stärker riksdagens roll även i relation till Nato. Då Rysslands folkrättsstridiga aggression mot Ukraina inte lyckas särskilt bra, finns det goda möjligheter och tid att tänka på hur diplomatin och demokratin ska stärkas vid sidan om det militära samarbetet i detta nya skede i Finlands historia.